

Draskóczy János

Így éltem meg a második világháborút, valamint a magyar forradalmat és szabadságharcot

A háború és a németek

Amikor e világra eszméltem, még zavartalan boldogságban élhettem a csepeli református parókián, ahol édesapám volt a lelkész. Szerettem ott élni, mert szerettek és mindenki boldog volt körülöttem.

Az első árny akkor költözött kis szivembe, amikor az öcsém születése után megbénult édesanyám és kishíján belehalt a paralysisbe. Azután nemsokára jöttek a bombák. Gyerekésszel csak ezekről vettem tudomást, a háború távoli zajáról még nem. De a bombák már eljuttatták hozzám a bolsevizmus hírére. Hamar azonosítottam a kettőt. A közelünkben hullottak. Egyszer a kapunk előtt az úttestre esett egy és a légnyomás letaszította a pincelépésőn, édesapámmal együtt. Ez volt a szerencsénk, mert így a robbanás már nem ért. Később telitalálatot kapott a parókia, mindenünk odaveszett, csak a pusztá életünk maradt meg.

Budapest ostromát már Budán, a Horthy Miklós (ma Móricz Zsigmond) körtéren, rokonaink házában éltük át, szemben a Fehérvári úttal, amelyen a szovjet páncélosok bejöttek a térre. Hatvan napon át, a bombák elől retteggve éltünk a ház nyirkos pincéjében. Élelmünk nem volt, vízünk is alig. Négyünknek (édesanyámnak, két testvéremnek és nekem) egy fekhely jutott. Édesapám fenn aludt az utcai szobában, de egy éjjel – amikor „véletlenül” velünk volt a pincében – szétlőtték a szobát. Az ágyában robbant egy akna. Ezután már szűkebben fértünk el.

A házunk előtt a téren volt felállítva egy német léghárító üteg. Állandóan szóltak az ágyúk és mi a bátyámmal kíváncsiak lettünk. Előbb távolról figyeltünk, majd odamerészkedtünk és összehaverkodtunk a német tüzerekkel. Könnyen ment, hiszen ők is nagyon fiatalok voltak. Szép gépágyúhüvelyeket kaptunk tőlük. Különösen az egyik fiatal katona kedvelt, akivel később – mikor már a Fehérvári út torkolatában voltak az oroszok – a házunk padlásán találkoztunk. Francinak hívták. Géppuskával telepedett oda és nekünk is adott puskát, meg rohamsisakot. A puskára tűzhető szuronyt ma is ereklyeként őrzöm. (Nyolc éves voltam ekkor, a bátyám tíz!) Franci napokig tartotta a házat a szovjetekkel szemben. Igazi hős volt a szemünkben. Szívből sajnáltuk, amikor örökre eltűnt.

Édesapám gyakran volt távol, amikor lehetett, kiment Csepelre, a munkája után nézni. Ilyenkor mi nagyon „éltünk” mivel béna édesanyám nem tudott utánunk jönni. Jártuk az utcákat, haverkodtunk a német katonákkal, különféle kincseket gyűjtöttünk a romok között, és ha

szerencsénk volt, sorbanálltunk húsért. Nem a boltban – mert ilyen már régen nem volt – hanem tűzszünetben, valamelyik utcában, agyonlőtt ló mellett. Ez nagy érték volt éhező gyomrunknak! Az így zsákmányolt lóhúst a ház mögötti kertben sütöttük meg. Néha édesapám hozott „haza” egy-két marharépat a csepeli „bolgárkertész”-ből, amiből édesanyám finom levest varázsolt. Így történhetett, hogy nem haltunk éhen. Később tudtuk meg, hogy apai nagyapám – aki Budapest más táján lakott, szintén pincében – nem volt ilyen szerencsés. Ő a szó szoros és kegyetlen értelmében éhenhalt! Törvényszéki bíró volt. Hiába, a halál nem válogat – szokták mondani. Annakidején ez nem volt ritka jelenség „világvárosunkban”.

A „felszabadulás”

Amikor a németek visszavonultak és bejöttek a térre a szovjetek, fellélegeztünk. Nem mintha nagyon vártuk volna őket, hanem mert már nagyon untuk az örökös lövöldözést, a bombázást és a sötét pincét. Nem utolsó sorban az éhezést. Reméltük, hogy most már mindennek vége, megjött a kommunizmus! Feljöttünk a pincéből, de nem volt hová. A ház romokban állt. (Az egyik fele azóta is hiányzik.) Gondoltuk, legalább ennyit tudunk valahol megszerezni, de nem tudtunk. Emlékszem, az első napok valamelyikén jött egy szekérsor, orosz katonák hajtották a lovakat. Hadtápos szekerek voltak, kenyérral megrakodva. Amikor megálltak, odamentem az egyikhez és kértem „klebát”. Ostorcsapást kaptam kenyér helyett. Ez egy életre meghatározta a szovjetekhez való viszonyomat. Később megindultak a vidékiek Budapest felé és hozták a lisztet, cukrot, zsírt és egyéb minden jót, mi szem-szájnak ingere, de nem ingyen. Ruhaneműt és értéktárgyakat kértek cserébe. Csak az volt a baj, hogy nekünk nem maradt semmink. A rajtunk lévő ruhán és a kölcsönszalmazsákon kívül mindenünk a csepeli romok alatt maradt. Még édesapám órájáért kaphattunk volna némi ételmezt, de attól már a „felszabadulás” első napján, még a pincében megszabadított minket egy orosz katona. Ő nem adott érte cserébe semmit. Sőt! Kis híján édesapámtól is megszabadítottak minket! Egy reggel elment ételmezt keresni és csak este jött haza, üres kézzel. Elmesélte, hogy többedmagával összerelték őket az utcán, és valami gyűjtőhelyre vitték. Ott álltak és vártak egész nap, időnként újjakkal gyarapodtak, majd estefelé kiválogatták közülük a munkára alkalmasnak látszókat. Őt elküldték, azzal, hogy öreg. Bár csak 40 éves volt, de tényleg öregnek nézett ki. Halálosan sovány és szőrös volt. (Néha haszonnal jár az ilyen kegyetlen diéta!) Egyik anyai nagybátyám – aki fiatalabb volt – rosszabul járt. Őt be is vagonírozták egy kis munkára, és a szerelvényt elindították Záhony felé. Valahol az ország keleti felében kibontották a marhavadagon padozatát és a lyukon keresztül távoztak. Többen voltak, akiket elvágta a kerekek, másokat a hátulsó vagonon utazó fegyveres örök lőttek le, de néhányuknak sikerült ép bőrrel, vagy sebesülten megmenekülni. Édesanyám már elsiratta az öccsét, mikor 2–3 hét múlva bújva megérkezett.

Egy lélekemelő élményemet szeretném itt megidézni. Édesapám fiatal csepeli segédlelkésze, **Ágai László** jártában azt látta, hogy az utcán ismerős gyülekezeti tagokat is elfognak az oroszok, és hosszú sorban terelik őket Budapest felé. Vélhetően „málenkij robot“-ra. Gondolkodás nélkül, önként beállt közéjük és elment velük a Szovjetunióba. A hírt azok hozták, akik szemtanúi voltak az esetnek. Hosszú idő után került haza, megedződött, erős lélekkel.

Más esetben egy távolabbi rokonomat, a 17 éves **Draskóczy Jolánt** szülei lakásáról vitték el. Három évig dolgoztatták a donyecki szénbányákban, majd súlyos betegen hazaküldték. Hát így bántak velünk a felszabadítóink, akiktől sokáig nem tudtunk megszabadulni. Nem bírtuk az éhezést Budapesten, visszamentünk Csepelre, a romjaink közé. A gyülekezet tagjai segítettek egy lakható helyiséget varázsolni a rombadólt házban, elláttak minket a legszükségesebb holmikkal és némi élelemmel. De a felszabadítók itt is megtaláltak. Egyéni akcióik során gyakran kutattak a parókián és a templomban. Elvitték a harangköteleket, összetörték tüzelőnek a templom padjait, elvitték a „csendes éj“-t muzsikáló és közben forgó karácsonyfa-talpukat, amit a romok alól ástunk ki és számos egyéb „kedves“ dolgot követtek el. Közben úgy viselkedtek, mint a gyerekek. Mintha mindezeket játékból csinálták volna. Humoros élményszámba ment, amikor az egyik családtól ajándékba kapott, pedállal hajtható gyermekocsimba beleült egy orosz katona, háta mögé tette a géppisztolyát, búcsút intett és elhajtott vele. Többé nem láttuk. Hirtelen nem tudtuk, nevéssünk, vagy sírjunk. Hát nevettünk, úgy könnyebb.

Nem volna igazságos tőlem, ha elfeledkeznek egy pozitív élményemről, ami egy orosz katonasizthez fűződik. Hadnagy volt és **Nikolájn**ak hívták. Egy baptista prédikátor fia. Esténként járt hozzánk és szüleimmel közösen olvasták a Bibliát, imádkoztak és beszélgettek. A nyelvi nehézségek ellenére megható barátság fejlődött ki közöttük. Egy éjjel felzörgetett minket, búcsúzni jött. Elvezényelték Csepelről. Szüleim emlékirataiból tudom, hogy vacsorát készítettek neki utolsó tojásukból és hagymájukból. Hajnalban ment el, azóta nem hallottunk róla. Ebben az időben számos más orosz katona is megfordult a parókián, lelki segítséget kérve.

Kalandokat kereső életem állandó veszélyben volt. Bokrok alján, romok között sok kisebb-nagyobb éles lőszer és kézigránát kallódott, amelyek izgatták a képzeletemet. Pajtásaimmal rengeteg lőszert „hatástalanítottunk“, vagyis szétszedtük azokat és a lőport veszélyes játékainkban használtuk fel. A kézigránátok kiélesítését is megtanultam az idősebb fiúktól és célba dobtunk. Egyszer túl közel robbant az egyik, de a pillanatnyi ijedtségen túl nem lett semmi bajom. Ez a nemzedék nagyon korán ismerkedett meg a fegyverekkel és az intézményes gyilkolással, ami a viselkedésében még egy évtized múlva is (1956-ban) megmutatkozott.

Így érkeztünk el „boldogságunk kapujába“, a hazai bolsevizmushoz.

„Felszabadítva“

Édesapám továbbra is politikamentesen szolgálta és hirdette Isten igazságát a csepeli gyülekezetben. Határozottan utasított vissza minden olyan közeledést a politika részéről, amely fel akarta őt használni a saját céljaira. Az – mint várható volt – tüske, majd gerenda lett a szemükben. Egy „békepap“ (az olyan lelkész, vagy magasabb beosztású egyházi személy, pl. püspök, aki behódolt a kommunista rendszernek és kiszolgáltta azt) közreműködésével 1950-ben megfosztották palástjától, és hivatalnokká degradálták az *Egyetemes Konventen*. Többé nem végezhetett templomi igehirdetői szolgálatot. Haláláig nem gyógyult ki abból a lelki sérülésből, amit ez a trauma okozott neki. Azokban az években számosan tűntek így el a „süllyesztőben“ a békepapok aszisztálása mellett. Ez a meg hasonlóság nagy bűne az akkori kereszténységnek, de főként az esküjüket és hitüket megtagadó papoknak.

El kellett hagynunk az annyira szeretett csepeli otthonunkat és budapesti lakásokba költöztettek bennünket. A harmadik bizonyult véglegesnek. Súlyos teherként nehezedett ránk a szegénység. Édesapám tisztviselői csekély fizetéséből éltünk öten. Édesanyám egész életére béna maradt, nem tudott dolgozni tanári hivatásában. Szerencsére a továbbtanulásunk elé nem gördítettek akadályokat, így előbb a *Lónyay utcai Református Gimnázium*ba, majd állami iskolákba jártunk. Szegénységünk emlékeként maradt meg bennem az, hogy 1951 telén nem volt kabátom, ezért a hideg ellen 2–5 gyapjúinget vettem magamra, amelyeket segélycsomagban kaptunk. Szegénységünk egyik példjaként említem, hogy ünnepnapokon, ha tojásrántottát készített nekünk édesanyánk, akkor az 1–2 tojást liszttel és vízzel szaporította, hogy mindhármunknak elég legyen! De ennek a sok nélkülözésnek később édes gyümölcse termett! Megtanultam szerényen élni, soha semmit el nem pazarlóan. Megtanultam örülni annak, ami van, soha nem követelőztem, hanem inkább dolgoztam az iskolaszünetekben. Megszerettem a szabadban végzett vidéki munkát, már 17 éves koromban „bandában“ arattam, lóval szántottam és vettem. Később, debreceni egyetemista koromban is önellátó voltam; méncsikók belovaglásával és vagonkirakással kerestem meg a szükségeset. Eljegyzési gyűrűkreatívot is egy nyári munkán szereztem meg. Lehet, hogy kevesen hiszik, de egy életre szóló nagy hasznát láttam ennek a szegénységnek! (Jókai szegény gazdagjai és gazdag szegényei jutottak eszembe. Az, hogy az az igazi szegény, aki lelkében szegény és nincsen hová felülemelkednie. Bizony, nem az anyagi, hanem a lelki szegénység teszi nyomorulttá az embert.)

Hatalmas pofonként ért, amikor harmadikos középiskolás koromban kicsaptak az állami iskolából. Visszatekintve, két okát látom. Egyik az, hogy becsületes voltam, a másik pedig a klerikális származásom. Egy egész osztály kicsinyes turpisságát csak ketten mertük vállalni. Kommunista, népi káder igazgatóm kollektív szabotázs akciónak minősítette az esetet. Társam, akinek apja falusi párttitkár volt, maradt, nekem mennem kellett. Az egészben az

bántott legjobban, hogy édesapámnak okoztam megalázó helyzetet. Szerencsémre egy másik iskolában édesapám régi tisztelője volt az igazgató, **Koperniczky István**, aki azzal átvett. Más esetben nem érettségizhettem volna. Egyik korábbi tanárom, **Vizler Ernő** később az egyetemen is oktatóm lett, és egy este meghívott magához vacsorára. Elmondta, hogy a tantestület előtt nyilvánvalóvá vált az ártatlanságom, amit a tanulóársaim vallomása is alátámasztott, de az igazgató hajthatatlan volt. Számos értelmiségi származású fiatalt így vágtak el a továbbtanulás lehetőségétől. Nem az értelem és a tudás volt a fontos, hanem a származás. Akinek „nem megbízható” a származása, az inkább ne tanuljon. Félelem keltette agresszivitás uralta a rendszert. Üldözték a gondolkodó értelmiséget, nem bíztak meg bennük, pedig nagyobb emelhetek volna az ország sorsán, mint az iskolázatlan „jó káderek”. Később megismertem olyan igazgatókat, olyan intézményi, helyi és országos vezetőket, akik nem régen még egyszerű kétkézi munkások voltak, mindenféle vezetői tapasztalat nélkül és ezek mérnököket, tanárokat felügyeltek, „irányítottak”, szakmailag is. Ne essék félreértés! Nem a fizikai munkát nézem le, sőt, igencsak becsülöm, de mindent a maga helyén... Úgy haladhat előre az ország szekere. A rosszul értelmezett egyenlősdi, a hibás értékrend olyan feszültségeket gerjesztett a felszín alatt, amelyek akumulálódva – és más tényezőkkel kapcsolódva – 1956-ig vezettek.

*

A magyar forradalom és a szabadságharc

Ebben az időben egyetemi hallgató voltam Debrecenben. Itt éltem át a forradalmi hangulatot, majd Budapesten a szabadságharcot. A sors iróniája, hogy az egyetemeken honvédelmi ismereteket is tanítottak, így némileg felkészülten ért minket a fegyveres harc. Ha ehhez hozzáadom a háborús élményeinket, akkor igazán „profik” voltunk.

Amikor Budapestről megérkeztek a forradalmi hírek, összeült az egyetemi ifjúság, különféle bizottságokat alakítottunk és felelősöket választottunk. Óriási és egységes volt a lelkesedés, a tenniakarás. Tanáraink többsége és a *Honvédelmi Tanszék* oktató katonatisztjei a diákság mellé álltak. Később ez utóbbiak vezették az oly sok véráldozattal járó fegyveres harcot a szovjet gépesített gyalogság ellen.

Már a forradalom első napjaiban megalakult a városi *Nemzetőrség*, elsősorban a rend fenntartása céljából. A Nemzetőrség tagjai igazolványt és eligazítást kaptak. Számos egyetemi társammal együtt én is nemzetőr lettem. Később azt a megbízást kaptam, hogy egy teherautókból álló konvoj egyik gépkocsiját kísérem el Budapestre. A teherautók liszttel voltak megrakva, amit a debreceniek küldtek a fővárosban harcolóknak. Mindegyik teherautót egy nemzetőr kísért, az első autón a szállítmányért felelős parancsnok. Éjszaka lett, mire Hatvanba értünk, a *Városi Tanács*on működő Nemzetőrséghez. Ott a vezetők tár-

galt a helybeli nemzetőrökkel, majd megköszönte a szolgálatainkat és hazaküldött minket, mondván, hogy majd másnap a hatvani nemzetőrök kísérik tovább a szállítmányt Budapestre. Mi – úgy tudom – mindnyájan budapestiek voltunk. Ki hogy tudott, elindult haza. Két nap után én is hazaértem. Akkor már október utolsó napjait jegyeztük.

Végigjártam a korábbi harcok főbb helyszíneit, a Corvin közt, a Széna teret és a kettőt összekötő körutat. Bizony szomorú volt a látvány. Ijesztően emlékeztetett a háború utáni városképre. Meglepett a Corvin köziek leleményessége. Mindenekelőtt az, ahogyan az ágyúikat beállították. A két páncéltörő (elforgatva) egyszerre tudta tűz alá venni az Üllői utat és a József körutat, anélkül, hogy azokat az érkező harcokcsik előre észrevették volna. Később hallottam, hogy a körúton haladó villamos felső vezetőjét a tankokra eresztették (?) ezáltal halálos áramütést okoztak a bennülőeknek.

Az utat róva elgondolkodtam azon, hogy miért is küldtek minket haza Hatvanból, amikor úgyszólván Budapestre igyekeztünk? Borzasztó gyanú ébredt bennem. Májig sem sikerült megtudnom az igazat, de az az érzésem, hogy valakik ellopták a szállítmányt. Érzésemet megerősítette, hogy később több hasonló esetről hallottam. Az igazat megvallva, nem voltunk elég körültekintőek és az ellenőrzés szinte nulla volt. Mindenki benn a jóindulat és a segíteni akarás tombolt és a vámszedőkre nem gondoltak.

November első napjait egy közeli faluban töltöttem ismerőseimnél. A fővárosban és vidéken egyaránt vihar előtti volt a csend. Érezni lehetett, hogy hamarosan történik valami. A rádió jelentkezésre hívta *Maléter Pált*, a forradalmi kormány honvédelmi miniszterét, aki még nemrég a *Kilián laktanya* parancsnoka volt. Előző napon tárgyalni hívták a szovjetek, de nem tért vissza. Később ismertté vált, hogy törbeccsálták, elfogták (hogy ne tudja vezetni a szabadságharcot), majd törvénytelen módon kivégezték.

November 4-én hajnalban **Nagy Imre** tragikus hangvételű rádióbeszédére ébredtem. Közölte a nemzettel, hogy a szovjetek nagy erővel megtámadták Budapestet és csapataink felvették ellenük az egyenlőtlen küzdelmet. Azonnal kerékpárra ültem és reggel 6 órakor már a fővárosban voltam. Amikor az Árpád hídon átkerkeztem Budára, már lőttek utánam egy orosz tankból. Egyenesen a Széna térre mentem és jelentkeztem **Szabó János** bácsinál, aki a tér parancsnoka volt. Dobtáras géppisztolyt, bőséges municiót és kézigranátokat kaptam. Kezelésüket már ismertem. Első látásra feltűnően kevesen voltunk, de később többen jöttek. A korábbi védők ugyanis már részben szétszéledtek. Az amatőr rádiók híreit átvéve a *Szabad Európa Rádió* minden 18-50 éves férfit fegyverbe szólított. Az elsősegélynyújtásra kiképzetteket pedig a kórházakba hívták. A védekezésre készülve meglepetten tapasztaltuk, hogy az egyetlen páncéltörő ágyúunk használhatatlanná van téve. Valószínűnek láttuk, hogy a 4-ét megelőző napokban tették ismeretlenek. Bizony, ez nagyon megkönnyítette a hamarosan érkező szovjet harc-

kocsik dolgát.

A teret védő fegyveresek többsége fiatal diák volt. Főként az utcák torkolatában helyezkedtünk el, ahol jobban védve voltunk a tankok gépfegyvere ellen. A „mesterlövészek“ távcsöves puskáikkal a tér keleti felén lévő emeletes ház kéményei mellett bújtak meg. Feladatuk az volt, hogy a tankok nyomában megjelenő, vagy a felgyújtott tankból menekülő orosz katonákat lőjjék ki. Bár voltak közöttünk idősebb, a fegyveres harcban tapasztalt felnőttek is, így is történtek balesetek. Pl.: egy diák fiúnak – aki kukoricagránát kötegekkel robbantotta a láncfalpakat – a derekán robbant a gránát. Vagy egy diáklány – szanitéc munkát végzett fehér köpenyben – a legnagyobb tűzben szaladt ki az útra menteni egy sebesült gyereket a tankok elől. Mindkettőjük ott maradt, holtan. Hiába, a lelkesedés, a bátorság és a hazaszeretet nem pótolhatja a tapasztalatot. Ez utóbbi nagyon hiányzott és ez okozta oly sok fiatal értelmetlen halálát.

November 4-én és 5-én elkezdődött a harc a Széna térért. Az első rohamot még visszavertük, de ezt követően olyan aknazáport zúdítottak ránk, amitől azóta is rémálmaim vannak. Nyilvánvaló volt előttünk a hatalmas túlerő, ami ellen géppisztolyokkal és kézigránatokkal nem lehet eredményesen küzdeni. Budapest más területein is hasonló volt a helyzet. Ráadásul még a szovjet repülő is támogatták a földi harcokat. Gépfegyvereztek és bombáztak. Szabó János közvetett parancsára visszavonultunk a budai hegyek felé. Hatodikán már szovjet harcokocsik sorakoztak a Széna téren. Megszűnt a szervezett ellenállás, de „búcsúzóul“ még egyszer rajtuk ütöttünk. Ezt követően végleg visszavonultunk a budai hegyekbe, de másnap már a nyomunkban voltak. Tankokkal és gépesített gyalogsággal vettek üldözőbe és úgy tűnt, helyi ismerettel rendelkezők (feltehetően ÁVH-sok) vezették őket. Nagy erdei csata alakult ki, ahol a harcokocsiknak, szerencsére, kisebb szerep jutott. Délután 4 órától késő estig szóltak a fegyverek. Akkor elvonultak, úgy tűnt, hogy az éjszakai harcot nem akarták vállalni.

A mi csoportunk elég szervezettlen volt, de máshol, pl. Nagykovácsi környékén hatékonyabb, jól irányított ellenállás volt. Oda igyekeztünk, de elvágták az utunkat. Kilátástalannak ítéltük a helyzetünket. Mintegy huszan maradhattunk, a sebesültekkel együtt és a municiónk is fogytán volt. A csoportunk egyik fele elrejtette a fegyvereit és hazaindult, a másik fele – én is – egy korábban szerzett katonai terepjárón elindult a nyugati határ irányába, azzal a szándékkal, hogy átmegyünk Ausztriába. Úzóttak, fáradtak, éhesek voltunk. Budapesttől nem messze, egy kis faluban megálltunk, ahol enni, inni kaptunk és jó emberek vettek körül minket. Valahol zene szólt, nem tudom milyen forrásból, de egyszer a *Szózat* hangjaira váltott. Ketten úgy döntöttünk, hogy visszafordulunk. Másnap már otthon voltam.

Végigjártam a korábbi harcok helyeit. A Vérmezőn sok tank, aknavető és ágyú volt felállítva tűzkész állapotban. A körúton több ház bombatalálattól összeomlott, vagy kiégett. A Kilián laktanya is romokban, az *Iparművészeti*

Múzeum is kiéve, az utcákon a hullák már kezdték árasztani jellegzetes szagukat – nem sorolom tovább. Az a hír járta az utcákat, hogy árulás történt. November 5-én ugyanis azt a parancsot kapta a katonaság, hogy karbantartás céljából minden ágyút szét kell szerelni. Ezért volt hát harc képtelen november 4-én a Széna téri páncéltörőnk.

Budapest csak lassan csendesedett el. November végéig lehetett még hallani a fel-fellángoló harcok hangjait. A város tele volt olyan plakátokkal, amelyek passzív ellenállásra szólították fel a lakoságot. A munkásság számos helyen még sokáig sztrájkolt és álltak a tömegközlekedési eszközök is. November 23-án a forradalom kitörésének emlékére néma tüntetéssel és harangzúgással emlékezett Budapest. Itt szeretném említeni, hogy felújíthatnánk az emlékezésnek ezt a szép megnyilvánulását. Október 25-én, a forradalom emléknapján, vagy november 4-én, a nemzet gyásznapiján harangzúgással emlékezünk országszerte a nemzet feltámadására, illetve hősi halottainkra!

Lassan halotti csend telepedett az országra. Még sokáig olvashatták a járőkelők a plakátokat, feliratokat, amelyeket a magyar forradalom és szabadságharc elsiratói hagytak mementóul. Egy körúti ház falán ez volt olvasható: *„Vajon meddig uralkodnak Kádár Apró Dögei?“*

Egy budapesti, akasztófahumorról megáldott polgár pedig ezt a plakátot ragasztotta ki a Mártírok útján (Margit körúton):

„Budapest polgárai! Vigyázzatok! Tudomásunkra jutott, hogy az országban 10 millió függetlenségre és szabad szólásra elszánt ellenforradalmár garázdálkodik.

Budapest arisztokrata negyedeiben (Csepelen, Angyal földön) több tízezer horthysta katonatiszt, földesúr, gróf és bíboros, akik munkásnak álcázzák magukat, barrikádokat építenek és nagy gyilkolást visznek véghez. Az életben maradt kevés becsületes dolgozó a minap kormányt alakított. Munkások! Elvtársak! Dolgozzatok, mert végem van! Hazaárulásból tengetem életemet. Először vagyok a miniszterek tanácsának élén, engedjétek, hogy pozíciómban maradhassak! Tekintsétek családomat, 20 páncélos hadosztályomat és becsületességben megőszült fejemet.

Kádár

A magyar szabadságharc utolsó ütközete – tudomásom szerint – december 2-án, vasárnap volt a budai hegyekben. Két hullámban vonultak fel a gépesített gyalogsággal megerősített szovjet páncélos alakulatok.

Ne szűnjöttek meg emlékezni és emlékeztetni a nemzetnek e nagy és spontán összefogására, mert naponta volna szükség, nagy szükség arra, hogy egy akaratlan tudjunk szólni és cselekedni, ha kell áldozatot is vállalni egymásért, a hazánkért.

Egy akkori diák-forradalmár így emlékezett vissza november 4-ére, az utolsó felvonásra:

Gyászol, sötét
borult az ég,
aknatűztől
lángol a lég.
Oh, szabadság,
ne hagyj el még!

Olyan jó volt
rádtalálni,
karjainkat
feléd tární,
sasszárnyakon
messze szállni.

Sasok voltunk
mindhiába.
Bátor sasok
lelőtt árnya
hullott le a
véres sárba.

Elfogyott rég
mind, ki mert még,
vére elfolyt,
már hideg jég.
Szabad vágunk
kis kanóca
ráégett a
gyertyacsonkra.

A láng kialudt,
a keleti szél
viszi a hamut,
nyugat felé.

Az idegen hatalmak a hazaárulók segítségével ismét vérbefojtották a nemzet fellángolását. A megtorlás most sem váratott magára. Kivégzésekről, bebörtönzésekről, tömeges deportálásokról tudunk. Akik elkerülték ezt a szomorú sorsot, azokat spiclik, informátorok hálózata, vagy maga a rendőrség figyelte. Édesapámat is kilenc hónapra át rendőri megfigyelés alatt tartották, fogalmunk sem volt, miért. Soha nem vett részt semmi politikai tevékenységben. Talán két nagyobbik fia miatt, akik résztvettek a harcokban?

Meglepő a számomra, de engem nem ért semmi retorzió. Befejezhettem az egyetemet, sőt egy másikat is, képzettségemnek megfelelő, általam választott munkát végezhettem, minden zaklatás nélkül. Néha ugyan felhívták a figyelmemet arra, hogy jobban teszem, ha tartom a számat és, hogy örüljek... de ezek többnyire párttitkárok, vagy effélék voltak. Ez volt a dolguk.

Először akkor mertem nyíltan beszélni 1956-ról, amikor felcseperedő gyermekeim kezébe akadt valahol egy brossura. Az volt a címe, hogy *A Széna téri banditák*. Megkérdezték, kik voltak azok valójában? Spontán, gondolkodás nélkül mondtam, hogy én is közéjük tartoztam.

Csak ezt követően villant át az agyamon: nehogy bajt hozzak a fejükre! De ezután elmondtam nekik az igazságot, mert addig csak hazugságokat hallottak róla mindenhol. Az iskolában is. Pedig nagy bűn a történelem tudatos, érdekirányított meghamisítása és a fiatalok félrevezetése. Akár az iskolában, akár otthon. Ezt nem vállalhattam.

*

Már nem sokan élünk és szólhatunk a szemtanúk hitelességével arról, hogy mi is történt 1956-ban. Ezért fokozott kötelességünk ébren tartani a lángot a nemzet lelkében, emlékezetében. Erre kötelez nemcsak a sok hősi halott és mártír emléke, hanem a haza iránti szeretet is. A forradalom, majd a szabadságharc ugyanis az összefogásról, a nemzetegységről szólt. Hová lett e két nemesveretű tulajdonsága népünknek? Bizony, nem tudom! Felülkerekedett az egyéni haszon hajszolása, az egymás könyörtelen marcangolása és közben a nemzet széthullásának vagyunk tanúi. Ezért volt annyi áldozat? Elbírja ezt a lelkiismeret? Szólj! És tégy valami nemeset, felemelőt! Mert ha csak sunyítasz és azt gondolod, majd elmúlik, bűnös vagy, szemétdombra való! Azt üzenem a tusakodó pártoknak és állami vezetőknek: tartsatok önvizsgálatot! Túl sok a szemét a tarsolyotokban! Erre nincsen szüksége a nemzetnek, amelyet képviselni, felelősséggel vezetni vagytok hivatottak. Szolgáljátok hát alázattal és becsülettel! S a haza ismét fényre derül.

Szászi Zoltán

Múzsák, munkakönyvvel sorban állva

Szép alakú lányok. Kilencen álldogálnak a folyosón, hajuk bekötve, munkaruha rajtuk, mellettük a takarításhoz szükséges szerszámok, szerek, felszerelés. Nem könnyű munka a monitoroktól ionizált levegőjű iroda lomját eltakarítani. A jövőt illető kilátásokról pedig annyit, lassan beállhatnak a sorba, munkakönyvvel a kézben, mint anno és várhatják a jobb sorsot, vagy esetleg emigrálhatnak a nyugatibb európai részek felé, talán ott még van irodalom és lehet valamit továbbadni is belőle. Falanszteri kép, nem ez a valóság még teljesen, de lassacskán már közel fogunk állni hozzá.

Irodalmi nevelésről, szlovákiai irodalmi nevelésről kellene szólnom. Szempontkeresés. Mint szlovákiai magyar nemzetiségű állampolgár, mint ott írni próbáló ember, képes vagyok-e erre? Nem tudományos szempontok szerint, csak megélt tapasztalatok alapján talán megpróbálkozhatunk egy kisebb elemzéssel.

Ma számomra már az eleve kérdés, hogy nevelés vagy oktatás folyik-e az iskolákban? Néhány kevésszámú pozitív példát leszámítva, úgy gondolom, nincs is igazán nevelés, csak oktatás. A pedagógust nem hibáztatom, nem

hibáztathatom érte. Nem hibáztathatom, mert alulfizetett, motiválatlan, ha pedig ki akarna törni az egyenszürkéből, általában értetlenség, akadályok, gátak várják. Miért vállalkozna hát rá? Az alaptanterv értelmében nincs is ideje, az osztálylétszámok és egyéb objektív körülmények miatt pedig esetleg nincs energiája arra, hogy neveljen és ne csak oktasson. Számtalan fáradt, megfáradt, megkeseredett pedagógussal, tanáremberrel találkozáva azt kell leszögeznem: az alapiskolában tanítók, de a középiskolákban tanítók többsége is főleg rendfenntartói feladatokban reked el, behavazódik mindenféle szamárságok kimutatásába, dolgozathalmokat javít, esetleg néhány megszállottabbja versenyre készít fel gyereket s emellett elmélyülésre, igazi nevelésre vagy nem marad idő, vagy olyan az emberanyag, hogy arról a legjobb szándékú nevelési hatás is leperog, pláne ha irodalomról, magyar irodalomról van szó. Nem gondolkodnak, nem olvasnak, nem beszélnek a gyerekek, fiatalok, legalábbis nem az elvárásaim szerint. Múltkoriban a székesfőváros metrójában utazva két lépésnyire tőlem két fiatal beszélgetett. Beszélgetett? Szókinsük megállt mondjuk kétszáz szónál, ebből száz a számítógépes és a maroktelefonok használati utasításait tartalmazó szakszótárból kiolvasható, a többi méla szleng. Ami nem volna baj, ha csupán sajátos nyelvként használnák és másképpen, tehát normális magyarsággal is kommunikálnának, de nem így van, mert a kétszáz szóval megértetik magukat egymással és a világgal is. Nincs szükségük verbális kommunikációra, mert egyre nagyobb teret nyer a képi kommunikáció.

Ha elragadtatnám a fantáziám, akkor azt kellene mondanom, még néhány évtized és a magyar nyelv hangjaiból kialakult, ugatásszerű, a neandertáli ősember kommunikációs szintjének megfelelő nyelven fog egymásra ugatni a fél nemzet, miközben valamilyen elektronikus ketyerén jeleket küldözgetnek egymásnak. A másik fele esetleg nem teszi ezt, mert meg sem érti, hozzá sem férhet a műszaki bigyókhoz.

Itt lenne a felelőssége az irodalmi nevelésnek, hiszen gondolkodni és beszélni kellene elébb megtanítani az embereket. Már megint itt tartunk?! Itt, és lesz még ez feszebb is. Ha nem kívánatos az, hogy művelt fők éljenek egy országban, akkor a folyamat megállíthatatlan. Kérdés, kívánatos-e a jelenlegi politika szempontjából a műveltség, a magyar műveltség Szlovákiában vagy annál jobb, ha minél több szellemileg félállati sorban, segédmunkási végzettséghez elegendő tudással és műveltséggel rendelkező szlovákiai magyar állampolgár lesz? E kérdésre még nincs válasz, minden lehetséges minálunk, miképpen annak az ellentétje is.

Félretéve a politizálást, visszatérnék a nevelés kérdéséhez. A kimondottan nevelésellenes tanterv, a teljesítménycentrikus létszemplélet és az eredményközpontú oktatási rend nem segíti az irodalmi nevelésre vállalkozókat. Ennek ellenére mégis vannak szent bolondok, akik bevállalják tanárként, közéleti emberként ezt a feladatot. Módszerük igen eltérő. Van, aki tanárként kisebb-nagyobb létszámú csoportokkal foglalkozik szabadidejében; van aki

megpróbálkozik az iskolai oktatást ember és diákközpontúvá tenni, blokkban tanítani irodalmat, művelődéstörténetet, történelmet, művészettörténetet, esztétikát, filozófiát és nem mellesleg emberség és magyarságtudatot; van aki íróként, költőként nyári táborokban néhány gyerek számára felnyitja a csillagkapukat a magyar irodalom csodás galaxisrendszerét bemutatva; van aki könyvárusként a betérő, igazából még céltalan vásárlónak nyom a kezébe igaz értéket; van aki kiadóként ezeket az értékeket teszi a polcokra; van aki mindennapjait éli az irodalom vonzásában és ezzel mutat példát; van aki megszállott könyvtárosként beinvítál, leültet és megismertet tucatnyi gyereket a csodák birodalmával. De kevesen vannak, nagyon kevesen ezek az emberek!

Van olyan is, aki családi és magánéletét áldozza fel, van aki iskolai pozícióit engedi el, csak azért, hogy normális, emberi kapcsolatokat teremtsen diákjaival, azokat ne csupán oktassa, hanem nevelje is. Egyre kevesebben vannak ugyan az ilyenekből, de tapasztalat, hogy még vannak. Néhány szakközépiskolában már nem is lenne magyar oktatás, ha ők nem lennének. Az irodalmi nevelés kérdése ezért lehet és lesz egy hatalmas kérdés.

Mit is értsek azonban irodalmi nevelés alatt? Ez is tisztázandó! Irodalmi műveltséget szerezni csak olvasással lehet. Olvasni kell hát megtanítani a népet. Ha már olvasni megtanult, ott a felelősség, mit is olvassunk vele. Itt kezdődik az igazi dilemma. Persze, hiszen egyenként kell, kellene elbírálni minden esetet, mert minden versnek, szövegnek pillanatnyilag e sárgolyón másodpercenként hatmilliárdnyi féle olvasata lehetséges. Egy másik másodpercben megint hatmilliárdnyi és ezt szépen lehet szorozgatni a végtelenségig, de az emberi élet véges, így hagyjuk, elég ezt egyszer átfutatni az agyunkon. Mit lehet hát tenni? Hol van itt helyes út? Van-e út? Lehet-e egyáltalán irodalomra nevelni gyereket, fiatal avagy felnőttet? Meghatározható-e egyáltalán, mit minősítsünk irodalomnak? Na mit minősítsünk annak – tenné fel a diák a kérdést? Különlegesen érzékeny kérdés ez a magyar irodalom esetében, amikor székértáborokba gyűlve, egymásra lödözve, bebetonozódott elméletek és kánonrendszerek lövegei mögül szidja egyik író a másikat. Különösen a rendszerváltás óta, mióta az átkos politika még jobban megosztotta az amúgy korábban is csak látszólag egységesnek tűnő íróársadalmat. Arra a kérdésre tehát, mi az irodalom ma a magyar nyelvterületen, nincs és nem is lehet egyértelmű válasz. Erre problémára csak **Móra Ferenc** egyik írásából, az *Énisztem, Jóisztem*önből idézve lehet visszakérdezni: „*Olyan jól megy már a dolgotok, édes véreim, magyar írók, hogy ráértetek vért eresztetni egymásból!*”

Mit lehet és mennyit lehet elolvasni egy élet alatt? E legutóbbi kérdés végleg felborít minden reménykedés felé evező papírhajót a Guttenberg-galaxisban. Saját bőrömmön megéltem ezt a súlyos problémát, amikor a pozsonyi egyetemi könyvtárban dolgoztam jó húsz évvel ezelőtt rak-tárosként. Azzal a nem titkolt szándékkal mentem oda, végtelen naivan, mondhatni hülyén, hogy majd művelődni

fogok, fejlesztem tudásom, neveltem magam, rengeteget olvasok majd. Másfélmilliónyi könyv sorakozott a polcokon. Olyan úr szakadt rám hirtelen, amelynek súlya agyonnyomott és ez most akár képzavarnak is tűnhet, de igaz. Így aztán gyorsan odahagytam a könyvtárat, elmentem szennyvízcsatornákat tisztítani és kialakult a saját irodalmi ízlésem.

A sokkhatás, a sok hatás ezt generálta ki belőlem. Irodalmi nevelésben tehát sem sokkhatás, sem pedig sok hatás nem kellene, hogy érje a galaxisba éppen beme-

Nagyváradiak a Tokaji írótáborban • Szekeres Éva felvétele

részkedő fiatal. Csak módjával, szépen, csínyján kell ezzel is ismerkedni, mint a lányokkal, meg a borral. Nem kellene mindenáron azt a fejébe verni, hogy az író és a költő az valamiféle különleges és kicsit fura lény, hanem inkább azt, hogy az író, költő elsősorban ember, amely elmélkedik, élményt generál, érzést okoz, átfesti a megismeréskor fekete lyuknak hitt hiányt tapintható és emberi gondolat által teremtett érthetővé. Nem feltétlenül szükséges tehát az írók és költők életrajzi adataival terhelni, azokkal nyúzni a diákokat, hanem műveket kell kezükbe adni, azokról véleményt formálni megtanítani volna a hasznosabb. Ezt a fajta irodalmi nevelést kellene előnybe helyezni, ez lenne értelmes, eredményes. Lehet, máshol, más országokban már így van, az állampolgárságomat meghatározó Szlovákiában még nem így. Hol lehet ezen javítani? Persze, az iskolákban kell kezdeni. Aki nem tanul meg magyarul olvasni, nem tanul meg magyarul gondolkodni. Aki nem tanul meg gondolkodni, nem ember.

Ha **Márai Sándor** szerint az írás mágia, akkor szerintem az olvasás is az. Aki képzeletét olvasmányélményekkel tudja fejleszteni, s nem készen kapott vizualizált képi élménnyel, annak értelmi képessége jóval szélesebb, többre képes, mint a készen kapott képekből építkezőnek. Ez bizonyított tudományos tény. A kérdés, hogyan rávezetni a gyermeket az irodalom megismerésére, milyen élményekkel érintsük meg a lelkét, milyen értékeket adjunk át neki. Ez a legkomolyabb emberi és író felelősségek egyike ma nálunk. Ha oda kell csalogatni az olvasót a könyvhöz, lehet, hogy szlenggel vegyített, de azt inkább csak kipécéző modorban a szövegekben, versekben kell megpróbálni. Onnan már kisebb lépésekkel el lehet terelni az olva-

sót, a már olvasni kívánót más élmények felé is.

Hogy lehet végül is az irodalmi nevelést, mint fontos, személyiségfejlesztő tevékenységet egyáltalán a köztudatba hozni. Erre nincs bevált receptúra. Műhelyek kellene talán, a műhelyekbe emberek, kiművelt fők kellene, kell egy jó tanterv, kell a megbecsülése a nevelő-oktató pedagógusnak, kell az intézményrendszer is, ha az képes túllépni önmagán és nem belterjes, önmagát éltető vízfejként határozza meg a hogyanokat, csak metodikailag segíti az önálló, különböző módszereket felhasználó egyéneket és társulásokat. Ezeknek hiánya, alacsony száma a jelenlegi szlovákiai irodalmi nevelésnek a kerékkötői.

A gondok nagy vonalakban vázolódtak fel csupán. Megoldási javaslatok vannak ugyan, ehhez azonban állami oktatáspolitikai akarat, a magyar irodalom megismertetéséhez pedig anyaországbeli támogatás és hosszantartó program kellene.

Nem vagyok tudós ember. A múzsákkal szoktam együtt takarítani. *Kleió* (latinosan: *Clio*) a történetírás, *Melpomené* a tragédia, *Thaleia* (*Thalia*) a vígjáték, *Euterpé* a zene, *Terpsikhoré* a tánc, *Erató* a szerelmi költészet, *Kalliope* az eposz, *Urania* a tudomány, főleg a csillagászat, *Polyhymnia* a himnusz-költészet istennője jelenleg sorban állnak és arra várnak, hogy újra eredeti munkakörükben végezhessék dolgukat az irodalmi nevelést vállalókkal vállalva. Nem is lesz könnyű dolguk, arra már most fogadni merek. Se nálunk, sem Magyarországon! Ha azt látja éppen valaki! *

*** Elhangzott a Tokaji Írótáborban**

Kukorely Endre megmonja a magáét • Szekeres Éva felvétele